

Mate Kapović

Filozofski fakultet u Zagrebu

Odsjek za lingvistiku

Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

mkapovic@ffzg.hr

Nikola Vuletić

Sveučilište u Zadru

Odjel za francuske i iberoromanske studije

Obala kralja Petra Krešimira IV 2, HR-23000 Zadar

nvuletic@unizd.hr

REFLEKS GRČKOGA γ U HRVATSKIM »DALMATSKIM GRECIZMIMA«

U radu je riječ o odrazu grčkoga v u riječima koje su u hrvatski dospjele kroz dalmatski filter te općenito o problematici grčkoga v u vezi s njegovim odrazom u latinskom, romanskom i hrvatskom. Navode se primjeri u kojima se na mjestu grčkoga v (u klasičnom antičkom grčkom [ü]) nalazi hrvatsko u te se objašnjava kako je do toga moglo doći, s obzirom na to da nalazimo i na drugačije odraze (hrv. nepostojano a , tj. stariji poluglas, i i). Pretpostavka je da su dotične riječi u hrvatski dospjele razmjerno kasno te stoga tu vidimo odraz u umjesto jora. Moguće je da su takvi odrazi imali veze s time što se u lokalnom (dorskom) grčkom v izgovaralo arhaično kao [u], ali postoje i druga moguća rješenja. Osim toga, u članku se ukratko raspravlja i o ranom dalmatskom vokalizmu.

1. Uvod u problematiku

Desetak godina nakon objavljivanja monumentalnoga Vasmerova djela *Die griechischen Lehnwörter im Serbokroatischen* (Vasmer 1944), Petar Skok je, izravno ponukan rezultatim Vasmerovih istraživanja, započeo sastavljati svojevrсни odgovor velikome njemačkom slavistu. Taj odgovor, u sažetoj verziji, pod naslovom »Sur l'élément grec de l'ancien dalmate« (Skok

1955), kako nas izvješćuje njegov nasljednik Vojmir Vinja (*JE* II: 92, s. v. *kolùba*), zadnji je članak koji je Skok napisao i kojemu, nažalost, nije dočeka objavljivanje.¹ Uspoređujući u njemu nekoliko hrvatskih grecizama s njihovim srpskim etimološkim parnjacima, Skok je istaknuo da, s formalne strane, hrvatski grecizmi pokazuju čuvanje velarnog izgovora fonema /g/ i /k/ pred svijetlim vokalom nasuprot njihovoj palatalizaciji u srpskom, koja odražava izgovor »à la façon byzantine et néo-grecque« (Skok *id.*)²: hrv. *kòludar*³ ~ srp. *kàluđer* < καλόγηρος/καλόγερος, hrv. *ìgalo* ~ srp. *jàlija* < αἰγιαλός. Dodavši spomenutim parovima još i dubrovački latinizirani oblik *perchivium* 'dot' ('miraz', 'dota') < προυκίον, nasuprot srp. *prćija*, Skok izrijekom zaključuje da su hrvatski jadranski grecizmi morali proći kroz dalmatski (»l'ancien roman de Dalmatie«). Drugim riječima, dok bi *kàluđer*, *jàlija*, *prćija* Srbima bili izravni grecizmi, Hrvatima bi *kòludar/kolùdar*, *ìgalo*, *perchivium* bili grecizmi primljeni posredstvom jezika romanskoga življa u gradovima bizantske Dalmacije. Kao izvanjezični kontekst koji bi omogućio takvo posuđivanje, Skok je odredio višestoljetno bizantsko vladanje nekim dalmatinskim gradovima i otocima. Na taj je način neizravno ustvrdio da hrvatski jadranski grecizmi u leksik istočno-jadranskog latiniteta > romaniteta ulaze tek od polovice VI. stoljeća.

Kontekst bizantske vlasti na istočnom Jadranu u tom će smislu biti jednako važan i Vojmiru Vinji, koji će, čitavo desetljeće poslije, u članku »Le Grec et le Dalmate« (Vinja 1967), znanstvenoj javnosti predstaviti bogatu seriju grecizama u našim otočnim i primorskim govorima, ispunivši tako *desiderata* svog učitelja. Ne osporavajući mogućnost da se u hrvatskim govorima nađe kakav izravni grecizam, osobito u toponimiji, fitonimiji i ihtionimiji, Vinja *načelno* potvrđuje Skokove postavke i formulira ih kako slijedi (1967:206): izravnih grčko-slavenskih jezičnih dodira, osim iznimno, na jadranskoj obali nije bilo; grecizmi ulaze u hrvatske jadranske govore romanskim (dalmatskim) posredstvom.⁴

¹ Sâm Skok dao je do znanja da je svojim kratkim člankom dao tek okvir za široko istraživanje (»travail que je n'ai fait qu'esquisser dans la présente notice«) (1955:230).

² Stav ponovljen u *ERHSJ* II: 129, s. v. *kolùdar*: »[...] grčko γ pred *e* samo na istoku đ, dok je *koludrica* na zapadu došla u hrvatski jezik zacijelo preko dalmato-rom. kao *Igalo* (Boka) < αἰγιαλός, gdje je γι (= gi) > g. Kod pravoslavaca je samo *kaluđer* [...]«.

³ U *ERHSJ* II: 129, s. v. *kolùdar* Skok pak kaže da hrv. *kolùdar* »nije direktan nastavak od καλόγερος«, već da je »maskulinum stvoren prema femininumu« *koludra* koji pak izravno nastavlja grč. καλογορία.

⁴ »[...] grâce aux populations urbaines romanes, l'influence grecque a pu s'exercer dans ces régions et laisser de nombreuses traces dans les parlers romans de villes lesquelles, une fois complètement slavisées, en ont transmis un bon nombre aux dialectes slaves« (Vinja 1967:206). Takav je stav izrečen u više Vinjinih radova, a najjasnije u *JE* I, s. v. *bumbāk* (str. 86) te *JE* II, s. v. *impirat* (str. 14), s. v. *infaskàmenat* (str. 17) i s. v. 1.

Dok smo suglasni sa Skokom i Vinjom u pogledu važnosti što je dalmatskom pripisuju u posredovanju grecizama, nismo uvjereni da je u tom smislu presudno bilo razdoblje bizantskoga vladanja Dalmacijom. Mnogi grecizmi mogli su postati dijelom budućega dalmatskog leksičkog fonda već u tzv. »vulgarnolatinskoj« fazi, a svakako prije VI. stoljeća (uspostava bizantske vlasti u Dalmaciji), što se u nekim slučajevima vidi i u fonologiji posuđenica (vidi dolje). Dapače, takva se pretpostavka čini logičnom u slučaju ihtionima, a to je semantičko polje u kojem u nas nalazimo razmjerno velik broj grecizama.⁵ Osim toga, samo u hrvatskoj ihtionimiji sačuvani su grčki elementi koji su se izgubili i u samom grčkom, kao što je *τράγος* (*JE* III: 271, s. v. *tràgaj*), a takvi, s obzirom na okolnosti, zasigurno nisu čekali VI. stoljeće da bi ušli u leksik dalmatinskog latiniteta/romaniteta.

S metodološke strane jedna je od glavnih Vinjinih preokupacija utvrditi kriterije temeljem kojih je moguće dokazati da je pojedini grecizam »un grécisme dalmate« (dalmatski grecizam).⁶ Za pitanje koje nas ovdje zaokuplja od osobite je važnosti mjesto na kojem Vinja uspoređuje srp. *kòlji-vo* (»gekochter Weizen, der am Totentage und am Patronage (slava) von Priestern gesegnet und von dem Gästen gegessen wird«, Vasmer 1944:79) i hrv. *kolùba* ('glava kruha' na području nekadašnje Osorske nadbiskupije), sve od grč. *κόλλυβον, κόλυβον* 'frumentum coctum' (Vasmer, *id.*).⁷ Na tom mjestu Vinja, uz već prihvaćeni kriterij čuvanja velarnog izgovora /k/ i /g/ pred svijetlim vokalom, donosi još dva kriterija temeljem kojih je moguće odrediti da je neki grecizam nama »dalmatski grecizam«:

kàroc (str. 68): »Naravno, ako je to u čakavskom grčki element, onda je za nas on dalmatizam.«; »[...] grecizmi [su] kao izrazito urbani elementi mogli u hrvatske dalmatinske govore ući samo posredstvom dalmatinskim Romana [...]«; »[...] nije bitno jesmo li *faška*- + ven. *-(d)ura* preuzeli od Grka ili baštinili iz dalmatskoga, jer su ionako naši grčki elementi redovito sačuvani dalmatskim posredstvom.«; »Kao i za sve grčke elemente možemo pretpostaviti dalmatsko posredstvo«.

⁵ Samo na zadarskom području, od preko pedeset ihtionima koji su u hrvatski ušli izravno iz dalmatskog ili posredstvom dalmatskog, četvrtina otpada na ihtionime grčkoga porijekla, pri čemu su od deset ihtionima tipičnih samo za zadarsko područje pet grecizmi pa i takvi za koje paralele nalazimo samo u sardskom (*kinikèsa* < *κυνίσκη*). V. Vuletić 2007:195, 197.

⁶ »Il s'agira (1) de montrer comment ont peut prouver qu'un grécisme est effectivement ce que nous dénommerons „un grécisme dalmate“; par quels critères on peut identifier ce grécisme passé par la filière romano-dalmate [...]« (Vinja 1967:207).

⁷ Vinja 1967:208, poslije i *JE* II: 92, s. v. *kolùba*. Kako je navedena natuknica u *JE*, uz manja odstupanja, hrvatski prijevod odgovarajućega mjesta iz Vinja 1967, a pokazuje nam i recentniju fazu Vinjinih razmišljanja, u nastavku ćemo se pozivati na hrvatski tekst.

»Fonetske su okolnosti jasne: *v* je kod nas *u*, a bilabijalna vrijednost grč. β je sačuvana, što svjedoči o starijem preuzimanju, nasuprot prijelazu $\beta \rightarrow v$ do kojega je došlo u srpskoj riječi. [...] Sačuvano v^b je dalmatska, a ne grčka pojava [...]. Osim toga, u dalmatskoj riječi nema religijske vrijednosti kao u srpskoj, jer čim religija posreduje, β se lako prenosi kao *v* (usp. *Vlaho* < *Βλάσιος*, *Jakov* < *Ιακώβ* – *Ιάκωβος*, nesonim *Sutvara* < *Sancta Barbara* itd.)«.

Dok je čuvanje bilabijalne vrijednosti lat. /b/, betacizam lat. /v/ > /b/, kao i grč. β > /b/, odista izdašno dokumentirana značajka dalmatskog, Vinjin stav o pitanju odraza grč. *v* kao /u/ izaziva neke nedoumice. Prvi je problem što Vinja nigdje ne kaže koji fonem za njega, u konkretnom slučaju, predstavlja grafem *v*, no razvidno je da za njega refleks toga fonema kao /u/ predstavlja »jasnu fonetsku okolnost« koja govori u prilog djelovanju dalmatskog »filtera«. S druge strane, Vinja u istom članku donosi niz likova koje smatra »dalmatskim grecizmima«, a u kojima se kao refleks fonema predstavljenoga grafemom *v* javlja svijetli vokal /i/: *škîp* < *σκύφος* (str. 210), *Obîs*⁸ < *ἄβυσσος* (str. 211), *grip* < *γρυπός* (str. 212), *grîma* < *γρυμέα* (str. 217), *kinikesa* < *κυνίσκη* (str. 217–218), *pika* < *φύκης* (str. 220). Ne može se, dakle, tvrditi da je Vinja /u/ za *v* smatrao kriterijem o kojem ovisi hoćemo li pojedini grecizam smatrati »dalmatskim grecizmom« ili nećemo. No, čini se jasnim da je /u/ smatrao tipičnim i izravnim dalmatskim refleksom grč. *v*, kako slijedi iz *JaFa I*, 24.1.3., gdje Vinja piše o refleksima lat. *HALEX*, *-ICIS* i grč. *άλυκόν* u našim nazivima za gavuna (*Atherina boyeri*) i u frazemima sa sadržajem 'riblja sitnež', 'ribica':

»Taj ishodišni oblik [*HALEX*, *HALICE* – op. a.] kao naziv za *A. boyeri* pokazuje velik broj varijanti za koje možemo tvrditi da su sve iz predmletačke romanske faze, samo, dok neke od njih nastavljaju lat. etimon (*halice*), za druge se može pretpostaviti i nastavljanje samog grčkog oblika iz kojega je po svemu sudeći latinski potekao (*τὸ ἄλυκόν*, Meillet DEL 288). Na direktno dalmatsko preuzimanje iz grč. *άλυκόν* ukazuju oblici s tamnim vokalom *ljoga*, *joga*, *ojuga*, te Pavlinovićeve *aljuga* [...] i *oljuga* (*v > u, o*). Svi ostali likovi pokazuju svijetli vokal *i*.«

Slično formuliran stav Vinja je ponovio i u *JE I*, 191, s. v. *grùg*:

»Nadalje, *u* za grčko *v* kod nas je redovita pojava: *κόλλυβον*, *κόλυβον* > *kolùba*, *μύραϊνα* > *mùrina*.«

Povezujući sada više različitih mjesta, osobito raspravu o paru *kolùba* ~ *koljivo* i o nastavljačima grč. *άλυκόν* (v. i *JE II*: 37, s. v. *jòga*), čini se da je Vinja, kada spominje grč. *v*, mislio na glas [ü]. Nadalje, izvjesno je da je Vi-

⁸ »Le passage du gr. *ἄβυσσος* par le dalmate est visible dans *Obîs*, lieu-dit dans l'île de Susak et *Obîs*, grande profondeur du fond marin surplombée par les murailles de la ville d'Osor.« (Vinja 1967:211).

nja držao da se u grčkom glas [ü] održao do vremena od kojega možemo računati s dalmatskim.⁹ Vinja u tome nije usamljen jer je riječ o stavu koji su zastupali mnogi eminentni romanisti, npr. Lausberg (1967, 1969), ali i Muljačić (2003:289–290), koji izrijekom kaže, oslanjajući se na Karvounisa (2002:29), da je fonem /ü/ u grčkom opstao do srednjogrčke faze te da se izgubio tek u 10./11. st. Stoga smatramo nužnim osvrnuti se prvo na kronologiju razvoja grč. *v* u vezi s grč. posuđenicama u latinskom, romanskom i dalje u slavenskom.

2. Glas *v* u grčkom i njegov odraz u latinskom, romanskom i hrvatskom

Glas bilježen grafemom *v* u starogrčkom se izvorno izgovarao kao [u], a i etimološki nastaje od praindoeuropskoga *u, odnosno odgovara glasu *u* u drugim indoeuropskim jezicima (usp. npr. Kapović 2008a:201, 203)¹⁰. Takav je izgovor očuvan u mnogim starogrčkim dijalektima,¹¹ no u jonsko-atičkom je (na osnovi je atičkoga, tj. govora Atene, poslije nastao i grčki *koine*) *v* vrlo rano¹² postalo [ü], s razvojem kao u francuskom¹³. To [ü] poslije prelazi u [i], tj. stapa se s grčkim *ι*. Sihler, začudno, smješta taj prijelaz već u 1. st. i poslije, ovisno o mjestu (1995:37). Allen navodi dokaze da je atički još u 2. st. p.n.e. imao [ü], a da je takav izgovor zadržan čak i sve do 4. st., što bi se vidjelo po tome što Wulfila za gotski uzima poseban znak za transliteraciju grč. *v* (1968:64–65). U gotskom bi to u teoriji mogla biti i čisto pravopisna konvencija (kao i primjerice gotsko pisanje *ei* za [ī]), no transliteracija grč. *v* kao *iu*, *i* i *u* u armenskom nedvojbeno upućuje na izgovor [ü] (Allen 1968:65f). Za konačan prijelaz [ü] > [i] Allen spomi-

⁹ Nažalost, ne možemo pouzdano znati u koje je razdoblje Vinja smještao »rođenje« dalmatskog, no iz brojnih mjesta na kojima koristi termin *dalmatski* naslućuje se da je Vinja već od doseljenja Slavena u Dalmaciju računa s dalmatskim, a ne s kakvim kasnim latinskim, u čemu bismo mu dali za pravo.

¹⁰ Za još neke indikacije da je riječ o izvornom izgovoru [u], kao što su onomatopeje, pisanje perzijskih posuđenica u grčkom, izravne tvrdnje antičkih autoriteta o izgovoru itd. usp. Allen 1968:62–63.

¹¹ Gramot tako navodi za čuvanje [u] beotijski, lakonski, pamfilijski i ciparski (1948:248). Thumb navodi izgovor [u] za lakonski, korintski, Mel/Teru/Kirenu i ahajski (1932:52, 129, 173, 230). Često se govori i da je u cakonskom, izravnom prežitku dorskoga u modernom grčkom, izgovor [u] očuvan do danas (usp. npr. Pernot 1935:108–115). Međutim, Allen to niječe i smatra cakonsko [u] odrazom starijega [ü] (1968:66), što se čini ispravnim.

¹² Prema Rixu od 7. stoljeća p.n.e. Prema Bartoněku (1966:113) možda od 6. st. p.n.e. za jonski (1992:46).

¹³ Ipak, i u jonsko-atičkom je *v* predstavljalo i dalje [u] kao drugi dio diftonga *av* i *εv*, što također ukazuje na izvorni izgovor grč. *v*.

nje tek kraj 1. tisućljeća (iako se lokalno, u Egiptu, miješanje *v* i *ι* vidi već u 2/3. stoljeću) (1968:65, usp. i Gramot 1948:249). Palmer gubljenje [ü] i stvaranje petovokalnoga sustava u grč. smješta u rani srednji vijek (1980:178).

U ranim grecizmima u latinskom se grč. *v* odražava kao lat. *u*, npr. lat. *cubus* »kocka« < grč. κύβος.¹⁴ U lat. se u 1. st. p.n.e. uvodi pisanje <y> za grč. *v* da bi predstavljalo grč. izgovor [ü], a i grč. je izgovor uzet u učenijim krugovima (Allen 1968:64, Allen 1978:52). Međutim u vulgarnom latinskom se događa isto što i u nekim grčkim govorima, možda i pod utjecajem značajne grčke emigracije u rimskim gradovima, te to [ü] (iako postoji mogućnost da je tu od početka bila riječ samo o »knjiškom«, tj. učenom izgovoru¹⁵) postaje [i], a pisanje <y> ostaje čista pravopisna varijanta za *i* (prema Sihleru, 1995:37). U latinskom se u ruralnim krajevima javlja *i* na mjestu grč. *v* povremeno još od republikanskoga doba, a od 2/3. st. i drugdje javlja se *i* pod utjecajem lokalnoga grč. izgovora [i] (Allen 1978:53).

Iz toga proizlazi nekoliko bitnih stvari. Dva su načina na koji grecizmi preko romanskoga mogu dospjeti u hrvatski. U prvom je slučaju riječ o grecizmima šire upotrebe koji su ušli općenito u latinski, pa tako onda i u latinski koji se govorio na istočnom Jadranu. Strogo uzevši, takvi grecizmi imaju status naslijeđenoga (vulgarno)latinskog leksičkog fonda: oni su, dakle, latinski grecizmi, a ne izravni romanski grecizmi, u smislu da je njihov neposredni izvor, što se romanskih jezika tiče, latinski, a ne grčki.¹⁶ Što se takvih grecizama tiče, u njima bismo očekivali lat. *u* na mjestu grč. *v* samo u starijim posuđenicama (npr. grč. θύννος > lat. THUNNUS, vidi dolje), dok bismo u mlađim grecizmima očekivali lat. [i] (bez obzira na to je li bilo pisano kao <y> i je li se to u prvoj fazi doista izgovaralo kao [ü] čak

¹⁴ Iznenaduje što Dietrich za grecizme u romanskim jezicima piše da »griechisches *v* in allen Fällen als /i/ tradiert wurde« (1998:125), a samo stranicu dvije prije sâm daje primjere kao što su πνξίς, πνξίδος > starofr. *boiste*, tal. *busta* ili βύσσα > tal. *borsa*, okc., kat. *borsa*, fr. *bourse*, šp., port. *bolsa*, rum. *boașă* ili θύσος > tal. *torso*, okc., kat. *tros*, šp. *trozo*, port. *troço*, starofr. *tros* (id., 123) iz kojih je jasno da *v* ne daje uvijek [i].

¹⁵ Tako je na jednom natpisu u doba republike posvjedočeno *crupta* (umjesto književnoga *crypta* od grč. κρύπτα), a takav vokalizam potvrđuje i talijansko *grotta* (Allen 1978:53).

¹⁶ Na tome inzistiraju i proučavatelji grčkoga elementa u južnotalijanskim »dijalektima«, tako npr. Fanciullo (2002:687): »Ma, dei prestiti, lo strato di gran lunga più importante è quello greco e qui bisogna distinguere fra grecismi antichi, entrati nel latino regionale del sud italiano [...] e a tutti gli effetti trattatti come i latinismi ereditari, e grecismi medievali (o anche più tardi), dunque non filtrati dal latino ed entrati nella loro veste fonetica bizantina, in sostanza non differente da quella neogreca.« Wagner nešto slično kaže za sardske grecizme: »Il sardo ha parecchie voci di origine greca che, per lo più, gli sono comuni coll'italiano meridionale, sicché è probabile che fossero già usate nella latinità dell'Italia meridionale e che quindi non si debbano considerare come veri grecismi« (2001 [1950]: 162).

i u pučkom govoru).¹⁷ Dakle, u hrvatskom bi takve posuđenice iz dalmatskoga morale imati ili odraz **ь* (ako je riječ o najstarijem sloju posuđenica) ili *i* (ako je riječ o mlađoj posuđenici iz dalmatskoga). U drugom bi slučaju mogla biti riječ o grecizmima koji nisu ušli u opći latinski (te onda, prema tome, ne bi imali odrazâ u drugim romanskim jezicima ili bi imali odraza tek u nekim dijelovima Romanije, npr. u južnoj Italiji ili drugdje gdje je grčki također, neovisno o našim krajevima, imao velik utjecaj), nego su možda iz lokalnoga grčkoga koji se govorio na našoj obali (Korčula, Hvar, Vis) ušli u latinski govor istočne obale Jadrana. Kako su grčke kolonije na našoj obali prisutne od prije rimskoga osvajanja Ilirika, ne može se isključiti da su neke grčke riječi i na taj način ulazile u lokalni *latinski* govor (nakon što se Ilirik latinizirao). Dakako, u nekim slučajevima, kada je grecizam posvjedočen u svega dva-tri romanska jezika, može biti riječ, unatoč tome, o općelatinskom grecizmu, samo što bi dotični nestao u gotovo svim romanskim jezicima, osim u nekim izoliranim enklavama. U takvim bi se riječima onda moglo naći lat. *u* na mjestu grč. *υ*, što bi onda moglo biti posuđeno u mlađim hrvatskim posuđenicama iz dalmatskoga (tj. od onda od kad se već dalmatsko *u* uzimalo u hrv. kao *u*, a ne više kao **ь*¹⁸) kao hr-

¹⁷ Valja navesti da u dijalektima južne Italiji nalazimo razmjerno velik broj grecizama u kojih *υ* > [u]. Dajemo nekoliko primjera iz Salenta: **ἐξύπνητος* > *afsúnnito* (VDS, 869), *χρυσός* > *hrusò*, *crusò* i *χρυσάφιον* > *hrusáfi*, *hrosáfi*, *crusáfi* (VDS, 979), *σύ* > *su* (VDS, 717), *συκοφάγος* > *sucufai* > *cusufái* (VDS, 196) i *ζυγυφάου* (VDS, 653), *τύφος* > *ntufá* (VDS, 426). U takvim je primjerima vjerojatno riječ o starijim grčkim posuđenicama u lokalni latinitet. Kod primjera *χρυσός* riječ bi možda mogla biti i o specifičnoj kanoatičkoj promjeni *ρυ* [rũ] > *pov* [rũ] (usp. Allen 1968:64). I u albanskom postoje grecizmi u kojih *υ* > [u] (Mihăescu 1993:88), kao npr. *κῦμα* > *kum* (a u nam *čimula/čimula* i *kimica*, JE I, 98, s. v. *čimat*, te *kimera*, JE II, 82), *κοκκύμηλον* > *kumbull*.

¹⁸ Što se tiče romanskoga *u* koje daje slavensko **ь*, tu moramo biti svjesni dviju mogućnosti. Jedna je da Slaveni od Romanâ posuđuju *u* kao **u* i to **u* u slavenskom onda postaje, kao i sva druga praslavenska **u*, "poluglas" **ь* u budućem, općeslavenskom, razdoblju. Druga je mogućnost da se romansko *u* zamjenjuje slavenskim **ь* u razdoblju kada se staro kratko **u* u slav. već reduciralo, tj. postalo **ь*, ali je još dovoljno nalikovalo romanskom *u* da bi se to *u* zamijenilo upravo jorom (jor se u slavenskom vjerojatno izgovarao kao "tvrdo", stražnje šva, slično rumunjskom *â/î*, usp. Kapović 2008a: 202). Naravno, iako je u dotičnim dvama slučajevima u slav. riječ o različitim fazama razvoja vokalskoga sustava (prvi dok je slav. još imao **u*, a drugi kad je imao već reducirano **ь*), po samom se odrazu dotičnoga glasa te faze u slav. ne mogu razlikovati. Treća je pak faza ona u kojoj se romansko kratko *u* više nikako ne može poistovjetiti sa slav. **ь*, bilo zato što je ono (kao u hrv.) već prešlo u **ə*, bilo zato što još nije bilo potpuno prešlo u šva, ali se izgovorom previše udaljilo od kratkoga *u*. Otada se može pretpostaviti da se romansko kratko *u* zamjenjivalo hrvatskim kratkim *u*. Dakako, to se nužno moralo događati tek nakon što je općeslavensko **u* (koje nastaje od praslavenskoga **aw* preko međufaze **ō*) izgubilo svoju zalihosnu dužinu (po složenim pravilima kraćenja praslavenskih duljina, usp. npr. Kapović 2005, Kapović 2008b: 16–17) te je moglo biti i dugo i kratko, kao danas u hrvatskom.

vatsko *u* (tu je, dakle, riječ o posuđenicama kao *korun* ili *garumb*, vidi do-
lje). Pitanje je, dakako, je li se grč. *v* uopće izgovaralo [u] u grčkim jadrans-
skim kolonijama, ili je to otpočetak bilo [ü] (što bi se očekivalo, primjerice,
kod kolonizatora Jonjana), što bi onda poslije bilo zamijenjeno mlađim iz-
govorom [i]. Poznato je, međutim, da u grčkoj kolonizaciji istočnojadrans-
ke obale prednjače dorski Sirakužani, dok je jedina jonska kolonija u nas
Far (Stari Grad na Hvaru).¹⁹ Centrom te kolonizacije može se smatrati Isa
(Vis), sirakuška kolonija, osnovana negdje 384./385. god. p.n.e.²⁰ Pritom ne
treba smetnuti da je sama Sirakuza nastala kao korintaska kolonija. Za ko-
rinski dijalekt neki pretpostavljaju (Wachter 2001:242–243, usp. i Thumb
1932:129) da je imao izgovor [u], što se dokazuje prema dosljednom pisa-
nju *koppe* <ϕ>, a ne *kappe* <κ>, ispred <o> i <u> (logičnije je da bi se *koppa* pi-
sala ispred [o] i [u], nego ispred [o] i [ü])²¹, no to nije posve sigurno. Mo-
glo bi se stoga ustvrditi da svaka rasprava o mogućem utjecaju dorskog
izgovora na glasovnu stranu naših grecizama počiva na krhkim nogama.
Ipak, za primjere u kojima nalazimo na hrv. *u* prema starogrč. *v* (vidi do-
lje) jedna je od pretpostavaka da je tu riječ o čuvanju staroga grčkoga iz-
govora (ako nije riječ o zamjeni [ü] > [u] pri posuđivanju koja također nije
nesporna). Treba reći i to da to što se za pojedini grč. govor ne može stro-
go dokazati (iako, kao u slučaju korinskoga, postoje za to neke indicije) da
je izgovor bio [u], a ne [ü], nipošto ne znači da ondje izgovor nije bio [u].
Nema razloga zašto bi se izgovor [ü] smatrao primarnim (on to povijesno
ni nije), samo zato što je prevladao u jonsko-atičkom dijalektu. Općenito je
vrlo teško pouzdano znati kakav je točan izgovor u određeno vrijeme bio
u određenom govoru.

No kako je izgovor [ü] u grč., kako smo vidjeli, očuvan na nekim lo-
kalitetima razmjerno dugo (čak do kraja prvog tisućljeća), nije nemoguća
pretpostavka da je grč. [ü] i u 1. tisućljeću (pa čak i u bizantsko doba) mo-
glo dati dalmatsko [u] (iako se to zapravo kosi s općom tendencijom u lat.
da u kasnije doba zamjena za grč. *v* bude *i*, vidi gore). U svakom slučaju, *a*
priori se ne bi očekivalo previše grecizama u hrvatskom koji bi imali *u* na
mjestu grč. *v* jer u takvom slučaju trebaju biti ispunjeni sljedeći uvjeti: da
je grčki idiom iz kojega je riječ ušla u latinski idiom istočnoga Jadrana (ja-

¹⁹ V. Suić 2003:60–62, 143–144.

²⁰ Čače upozorava da nalazi koji potječu s nekropole Ise ne dopuštaju pouzadno
smještanje osnutka te naseobine u prvu polovicu 4. stoljeća p.n.e. te pretpostavlja da
je Isa jedna od naseobina nastala u prilikama sirakuške intervencije protiv Liburnâ
384./383. god. p.n.e., što bi značilo da je mogla nastati poslije Fara (1993–1994:47).
Suić osnivanje Ise smješta oko 389. god. p.n.e. (2003:60).

²¹ Thumb istom logikom pretpostavlja i [u] za dorske govore Mela, Tere i Kirene te
za ahajski (1932:173, 230).

sno, posrednik je mogao biti i kakav "ilirski" idiom) imao još [u] (ili eventualno [ü], izgovor [i] ne dolazi u obzir), da je ta riječ u latinskom/dalmatskom zamijenjena baš s *u* ako je grč. polazišni oblik imao [ü] (što nije samo po sebi razumljivo, pogotovo kada se uzme opća kasnolat. praksa u obzir) i da je onda to u hrvatski posuđeno u kasnijem razdoblju kad je dalmatsko *u* davalo hrv. *u* (a ne više **ъ*). Manje je vjerojatno da bismo *u* na mjestu grč. *v* mogli naći u kakvim kasnim izravnim grčkim posuđenicama u hrv. (iako nije nemoguće). Što se tiče riječi koje su iz dalmatskoga rano posuđene u slav. (u razdoblju prije nego što su se **u* i **i* u slav. promijenili u **ъ* i **ь*), u njima ne bismo mogli vidjeti razliku *i/u* prema grč. *v* jer se poluglasi u hrvatskom uvijek stapaju (**ъ*, **ь* > **ə* > *a/ø*)²².

3. Hrvatsko *u* na mjestu grčkoga *v* i romanske paralele

Ovdje ćemo prikazati korpus iz kojega dolaze primjeri u kojima nalazimo hrv. *u* u onim riječima koje u konačnici potječu iz grčkoga i ondje na mjestu toga našega *u* imaju grč. *v*. Također za dotične primjere prilažemo ekvivalente u drugim romanskim jezicima, što je bitno radi određivanja rasprostranjenosti dotičnih grecizama u latinskom (i kasnijim romanskim nasljednicima latinskog), s obzirom na to da je u slučaju hrvatskog posrednik takvih grecizama bio latinski tj. dalmatski.

Dosad u nas identificirane dalmatske grecizme u kojima kao refleks grč. *v* dolazi [u] donosimo s podacima o njihovoj rasprostranjenosti iz *ERHSJ*, *JaFa* i *JE*, proširenima i novim podacima s terena, te uz sumarnu napomenu o romanskim paralelama. Neki su primjeri manje uvjerljivi od drugih, a kod nekih je riječ o starim općelatinским grecizmima koji su u pojedinim romanskim jezicima naslijeđeni kao i sve druge latinske riječi te tako zapravo i nisu ovdje pretjerano relevantni. Nas ovdje ponajprije zanimaju primjeri u kojima se hrv. *u* javlja na mjestu grč. *v* u onim slučajevima kada se takvi grecizmi ne javljaju drugdje u Romaniji (što je rijetko) ili kada su ograničeni na samo nekoliko drugih romanskih area. To će reći da nas ponajprije zanimaju oni slučajevi u kojima *nije* posve razvidno riječ o općeproširenim i poznatim starijim grecizmima u latinskom koji imaju lat. *u* na mjestu grč. *v*. Ipak, potpunosti radi, dajemo i takve oblike koji su posuđeni u hrv. te imaju naše *u*. Nakon primjerâ s odrazom *u* u hrv. navodimo i neke primjere gdje u hrv. nalazimo odraze *a/ø* (preko poluglasa), što bi se očekivalo u najranijim posuđenicama, te primjere s odrazom *i* (što bi se očekivalo od mlađega grčkoga izgovora [i] < [ü] ili od preuzimanja grč. [ü] u latinskom/romanskom kao [i] ili od slav. preuzimanja [ü] kao [i]).

²² Usp. **дънь*, **сьнь* > hrv. *dan*, *san*.

Grecizmi se prema svojoj raširenosti u romanskim jezicima, kao i prema refleksu grč. *v*, mogu razvrstati u više skupina:

- 1) Panromanski grecizmi koje nalazimo u gotovo svim romanskim jezicima i gdje je refleks grč. *v* redovito tamni vokal: θύννος, μύραινα, μύρτος. Ovi se praktički mogu isključiti iz eventualne rasprave o posebnosti naših grecizama. U tih se grecizama tamni vokal ima pripisati starijem latinskom posuđivanju, vidi gore.

θύννος > *tûnj* i *tûn* Thunnus thynnus na cijeloj hrvatskoj i crnogorskoj obali. V. *ERHSJ* III, 523, s. v. *tûn* i *JE* III, 286, s. v. *tûnj*. U svim romanskim jezicima nalazimo oblike s tamnim vokalom: tal. *tonno*, log. *tunnu*, fr. *thon* i *tunin*, okc. *ton* i *tunino*, kat. *tonyina*, šp. *toñina*, port. *tonhina*, ar. *tun*, a preko njega i šp. *atún* i port. *atum* (*REW* 8274). Za razvoj geminate *-nn-* v. Mujačić 1974:276–277.

μύραινα > *mùrina* i *murina*, Muraena helena. U romanskim jezicima nalazimo isključivo oblike s tamnim vokalom (*JaFa* 10.3.1.1.): abruc. *murenë*, *murónë*, korz. *murena*, okc. *murena*, *moureno*, port. *moreia*, *murena*, *murêa*, salent. *murene*, sard. *murèna*, šp. *morena*, tal. *murena*, *murina*, *morena*, *murene*. Usp. i *JE* II, 205–206 i *REW* 5754.

μύρτος > *murta* (Rab). Vajs drži da se ne može sa sigurnošću reći je li rapski lik »ostatak od lat. varijante *murta*, a nije isključena ni mogućnost grčkog utjecaja, ako se zna da sjeverni jadranski otoci grčko *-y-* reflektiraju s našim *-u-*« (1994:128). Lat. *MURTUS* (*REW* 5801) ionako je grecizam pa time i predmet našeg interesa. Srednjodalmatinski oblik *murtèla* 'bosiljak' (*ERHSJ* II, 471; *ČDL* 579) i *murfila*, kao i sjevernodalmatinski *murtèlica* 'bosiljak' (podatci s terena) mogu biti naši dalmatizmi, ali se ne može isključiti ni italomanski utjecaj, kako s pravom piše Skok (*ERHSJ* II, id.). Ovaj je grecizam zastupljen u svim romanskim jezicima, u većini njih s tamnim vokalom na mjestu grč. *v*: log., kat. *murta*, starofr. *morte*, šp., port. *murta*, kat. *murtera*, tal. *mortella* (*REW* 5801). Usp. i salent. *murtèd̄da* 'mirta' (*VDS*, 373, 1013).

- 2) Grecizmi zastupljeni samo u dalmatskom i u nekoj od rubnih area Romanije, kao što su Sardinija i južna Italija, a u kojih je refleks grč. *v* u svim areama [u]: γογγύλος (Dalmacija, Salento, Kalabrija), κοτύλη (Dalmacija, Sardinija), κόρυμβος (Dalmacija, Sardinija, sva južna Italija, albanoromanski). Valja napomenuti da je su sva spomenuta područja bila pod vlašću Bizanta pa uz pretpostavku da je tu grč.

[ü] dalo romansko [u] može biti i da je u nekim slučajevima riječ o bizantizmima. Zastupljenost u međusobno vrlo udaljenim lateralnim areama (Dalmacija i Sardinija), kao i refleks [u], ipak upućuju na to da su i ovi grecizmi posuđeni već u latinskom ili barem u lokalnim latinskim govorima u ranije doba.

γογγύλος 'okrugao' > *gungulün* 'veliki kamen što ga čovjek jedva može podići', Korčula; *kōngula* 'oblutak u kamenitom putu', Trpanj; *kongulāni* (oblaci), Sutivan; *kōgul* 'sizeable stone', Orlec; *kōguli* 'okruglasto kamenje po putu', Sali; *kōgul* 'kamen za put', Vis. V. JE I, 194, s. v. *gūnga*. U Ugljanu *kōgula* 'veći kamen', u Sutomišćici, Kalima i Poljani *kōgul* 'kamen veličine šake', u Lukoranu *kōgul* 'stēnā' — novi podatci s terena (N. Vuletić). Valja upozoriti da mletački ima *cuogolo* < *CŌTŪLUS 'Steinchen' (REW 2288) pa u naših likova bez /n/ ne treba isključiti ni mogućnost mletačkog utjecaja. Primjeri s -n- i -u- morali su biti posuđeni u hrvatski iz dalmatskoga nakon (najranijega) razdoblja u kojem je romansko *u (< o) zamjenjivano poluglasom *ъ, tj. u razdoblju u kojem se počelo zamjenjivati hrv. *u*, i u razdoblju u kojem je slog mogao završavati nazalom (tj. skupine poput *-on- nisu zamjenjivane slav. *ǫ), odnosno u razdoblju kada je slav. nazalizacija bila već stvar prošlosti i nije više bila sinkronijski produktivna. U južnoj Italiji salent. *congulu* (VDS, 159), kalabr. *γύngaRə* (Rensch 1964:193).

κοτύλη 'small vessel, cup', 'Napf, Schälchen' > *kuotula* 'spartimento di una cassa', Stari Grad; *kōtulica* 'mala škrinjica u velikoj škrinji', Korčula; *kōtula* 'pretinac u škrinji', Vis, 'pregrada u škrinji', Blato; *kātul* 'mali odjeljak s poklopcem u velikoj škrinji', Blato; *kōrtul* 'posebno spremište u škrinji', Tkon; *k'āvtū* 'pretinac u škrinji', Vrgada (ova je riječ pomalo problematična); velj. *kódllo* 'casella, spartimento d'una cassa'; nesonim *Kōtula* 'otočić između Pašmana i Vrgade'; ihtionim *kōtula* 'Blennius sp.', Kukljica. V. JE II, 103-104, s. v. *Kōtula*. U ERHSJ II, 65, s. v. *kāuka: kōkula* 'pregrada u škrinji za vrijednije stvari', Čilipi. Naglasak na prvom slogu u hrv. govorima mogao bi upućivati na latinsku akcentuaciju, tj. latinsko/romansko posredništvo (usp. izvornu paroksitonu u grč.). Od romanskih jezika potvrđen samo u sardskom (kampid. *gottulu*, REW 2290). Gotovo homonimni likovi *kōtula* i *kōtul/kōtur* 'suknja' potječu od mlet. *cōtola* (v. JE II, id.).

κόρυμβος 'ombelles d'une plante à fleur', 'grozd' > *garūmb* 'morska trava *Wrangelia penicillata*', Božava, Dragove; *garūmbū*, Sali; *garōmb* 'neka trava', Premuda; *korūmb* '*Wrangelia penicillata*', Martinšćica. V. JE I, 174–175, s. v. *garūmb*. U Lukoranu *garūmbuli*, a u Ugljanu *garūmb* 'nanosi morske trave i školjaka u pijesku', novi podatci s terena (N. Vuletić). Riječ je morala biti u hrv. posuđena nakon što je nazalizacija vokala prestala djelo-

vati tj. biti sinkronijski produktivna. Početno *g*- u nekim govorima nije jasno. Naglasak na drugom, zatvorenom, slogu opet bi mogao ukazivati na latinsko/romansko posredništvo (usp. grč. baritonu). Romanske paralele u sardskom (log. *koromeddu*, REW 2272), u južnoj Italiji (*kolombra*, REW 2272, sic. top. *Chirumbo*, JE I, id.) i u alb. *karabúš*, preko romanskoga (JE, id.).

κυφός 'zakrivljen' > *kûf* 'labud' kod dubrovačkih pjesnika (u upotrebi od 16. do 18. st.), *guf* kod Mikalje. V. ERHSJ I, 630, II, 223, JE II, 111, ARj V, 746. Vinjina etimologija počiva na semu 'zakrivljen', »što je glavna oznaka labuda zbog zakrivljenosti njegova vrata« (JE II, id.). Prema Vinji romanske su paralele ove: abruc. *cuvèzza*, *cuvèlla*, mol. *kuuicca*, mol. hrv. *kuvoica* i *kuvica* (rom. posuđenica), što su sve nazivi za zakrivljeni dio jarma što dolazi neposredno ispod vrata vola, te mlet. pridjev *gufo* i *cufo* kojega je osnovno značenje 'skriven, pogubljen' (v. JE II, id.). Međutim, *kûf* je, čini se, zapravo slavenska riječ. Usp. hrv. dij. *kûp* (ARj) < *кѹрѣ.

- 3) Grecizmi koji u drugim dijelovima Romanije imaju *v* > [i], ali u nas *v* > [u] (barem djelomično): ἀλυκόν, γρούλλος. Kod tih u obzir dolazi rasprava o posebnosti jadranske obale.

ἀλυκόν 'salure' > *jòga* 'riblja sitnež', Šibenik; *jòga* 'komad, glava ribe', Murter; *ljòga* 'ribica', Sali; *ljògar* 'najsitnija riba', Prvić-Šepurina; *òjuga* 'oliga' Atherina hepsetus, Sućuraj, Gradac; u istom značenju *jòga*, Gradac, i *ljòga*, Jezera, Žirje; V. JaFa 24.1.3. i popis 43; JE II, 37, s. v. *jòga*. *Aljuga* i *oljuga* 'sitna ribica', ERHSJ I, 31, s. v. *aljuga*; U Ugljanu i Lukoranu *ljòga* u izrazu *ni ljòge* 'ni ribice', novi podatci s terena (N. Vuletić). Nije sasvim jasno kako je došlo do kolebanja *o/u*. Sâm lat. HALEX, -ICE, koje nedvojbeno potječe od ἀλυκόν²³, ima bogatu seriju nastavljača u romanskom svijetu: *laccia* (Ligurija), *allacia* (Kampanija, Kalabrija, Sicilija), *alece*, *alice*, *alaisce* (Apulija) za rane vrste Clupeidae i Engraulidae, kat. *alatxa* i šp. *alache*, a kod Izidora Seviljskog *allec* (JE II, id.; podatci s terena; REW 4001). Vinja drži da je od istog etimona hrvatski baštinió seriju likova koji odreda pokazuju svijetli vokal (JaFa 24.1.3.): *oliga*, *uliga*, *iga*, *ijga*, *òjiga* itd., što su nazivi koje Atherina hepsetus i Atherina boyeri imaju u Hrvatskom primorju i u srednjoj Dalmaciji. U nas je velarna vrijednost konsonanta sačuvana, što isključuje svaku mogućnost italomanskoga posredovanja, zbog čega i nejasna sonorizacija [-k-] > [-g-] u većini naših likova ne može dovesti u sumnju dalmatski kao izravni izvor naših ihtionima ove serije. Osim toga, bezvučni velar sačuvan je u liku *lòjka*, što je makarski naziv za Clupea fin-

²³ Vinja dopušta da je lat. oblik potekao iz grčkoga, što je zapravo izvan sumnje (v. JaFa 23.3.4. i JE II, 142, s. v. *lòjka*), a to izrijekom navodi i Knobloch («aus griech. *hal-ykon*«, 1996:34).

ta (*JaFa* 23.3.4. i *JE* II, 142, s. v. *lôjka*). Ipak, zbog kolebanja *u/o* to nije najpozdaniji primjer za odraz grč. *v* kao *u* u hrv.

γρούλλος 'Meeraal', *Conger vulgaris* > *gruj* 'ugor', sva Korčula, Pelješac, Elafiti, Dubrovačko primorje (s naglaskom *grùj*, G. *grùja*), Boka, Ulcinj. V. *ERHSJ* III, 537; *JaFa* 10.2 i popis 26; *JE* I, 190-192, s. v. *grùg*. Dočetno -*j* u *gruj* nastaje prema starijem **grulj*, a *lj* se ovdje javlja umjesto romanskoga *l* kao u primjeru *Poljud*. U južnoj Italiji *kirillu*, *kiríḍḍu* (LGII, 110), kalabr. *chirillu*, *karíḍḍu* (Rensch 1964:194), ali i *grullo* (*JaFa* 10.2.2.1.). To je najbolji primjer za hrv. *u* prema grč. *v*, podudarnost je savršena i glasovno i semantički (i grč. i hrv. dij. riječi znače upravo 'ugor', usp. *JE* I, 191), a riječ je osim kod nas potvrđena još samo u južnoj Italiji. Lako je moguće da je tu posrijedi grč. posuđenica u lokalni lat. gdje je grč. [u] (ili možda [ü]) preuzeto u latinski kao *u* pa poslije u hrv. kao *u*.

- 4) Grecizmi zabilježeni samo na istočnojadranskoj obali s refleksom *v* > [u]: κορύνη.

κορύνη 'štap' > *kòrùn* 'cipal' Mugil labeo, Kostanjica, Strp, Perast, Muo. V. *JaFa* 15.3.2.1., *JE* II, 101. Nema utvrđenih romanskih paralela. Vinjina etimologija dobro stoji sa semantičke strane kada se zna da su u nas zabilježeni nazivi *cipal bataš* i *batica*, kao i da grč. hiperonim za cipla κεστρίνος počiva upravo na semu 'bat, malj, čekić' (κεστρά). Sâm Vinja (*JE* II, id.) ističe da ta etimologija počiva na krhkim temeljima.

Ovdje još možemo dodati i primjer *koluba*, kod kojeg je, međutim, grčka (ili isključivo grč. etimologija) upitna:

κόλλυβον, κόλυβον > *kolùba*, za likove iz *JE* II, 92 v. gore. Najjužnija točka na kojoj ovaj lik susrećemo u značenju koje ima na Kvarneru ('glava kruha') jest Lun. Međutim, tijekom terenskih istraživanja likove *kolùba* i *kolùbica* u značenju 'uskrsna pletenica s tvrdo kuhanim jajem' uspjeli smo potvrditi u Novalji, Kolanu i Poveljani na Pagu, na otocima Viru, Molatu, Istu, Silbi i Vrgadi te u nekim ugljanskim i pašmanskim mjestima (Lukoran, Kukljica, Pašman), a na obali u Ražancu, Novigradu Dalmatinskom, Bibinjama, Sukošanu, Pirovcu. U Ražancu je naglasak štokavski (*kòluba*). Spomenuta se slastica u mnogim mjestima naziva *golubica* (u nekima ovaj naziv čak supostoji s oblikom *kolùba*) pa držimo da bi grčku etimologiju hrv. *kolùba* valjalo preispitati te uzeti u obzir lat. COLŪMBŪS (*REW* 2066), čemu se glasovne okolnosti ni najmanje ne protive. *DEDI* 186, s. v. *purvìa*, navodi »un greco **kollubía*, corruzione corrispondente all'antico *kòlluba* 'ministra di granone'.

Na mjestu grč. *v* u nekim primjerima nalazimo i slav. *ѡ/ѡ, a onda i hrv.

a/ø, što je razvoj koji se može pretpostaviti za najranije posuđenice u slavenski. Usp. npr.:

πορφύρα > *vřpalj* (Pirovac, Kaprije, Tribanj, Prvić, Zabláće), *vřpal* (Turanj, Sv. Filip i Jakov, Biograd), *vřpā* (Ždrelac, Pašman, Tkon), *pūmpar* (Drvenik Veli, Okrug); *o* imaju *vřpolj* (Zaton), *vřpor* (Rava, Veli Iž, Mali Iž), *přpor* (Meljine, Kostanjica, Strp), *přmpor* (Krtole); v. *JE* III, 67, s. v. *porpòrela* i novi podatci s terena (N. Vuletić). Tu je staro **u* ili **i* (ovisno o tome je li riječ o starijem ili mlađem grecizmu u lokalnom latinskom tj. dalmatskom) zamijenjeno slavenskim poluglasom, što daje nepostojano *a* u nekim govorima (sufiks *-or* je možda nastao pod utjecajem slav. sufiksa *-or*). Od početnoga bi se *-oq-* u slavenskom zapravo očekivalo *-ra-* (ako je riječ posuđena prije završetka djelovanja metateze likvida), no nije neobično da se u takvim slučajevima razvije *-ř-* (usp. dolje *Krkar*).

Κόρκυρα > *Křkar* staro hrvatsko ime Korčule, vidi *ERHSJ* II, 203 i Holzer 2007, 108–109, gdje upućuje na ostala djela. U toj riječi vidimo, kao i u *vřpalj* (vidi gore) razvoj *-or* > *-ř-*, a nepalatalizirano drugo *-k-* možda upućuje na izvorni jor *a* ne jer (dakle **КѢркѢгъ*).

Na mjestu grč. *v* možemo naći i hrv. *i*: *škřp* < σκύφος, *Obřs*²⁴ < ἄβυσσος, *gřip* < γρῦπός, *gřima* < γρῦμέα, *kinikesa* < κυνίσκη, *přka* < φύκης (vidi gore). U tim je primjerima riječ ili o grč. posuđenicama u kojima je grč. [ü] zamijenjeno romanskim [i] (pa onda poslije posuđeno u hrv. kao [i] u mlađe doba nego u primjerima poput *vřpalj*) ili, što je manje vjerojatno, o izravnim posuđenicama iz grčkoga pri čemu bi grč. [ü] bilo zamijenjeno našim [i] ili bi grč. [i] bilo zamijenjeno našim [i]. Ni svi ti primjeri nisu vjerojatno iste starine, u primjeru *kinikesa* nije recimo provedena 2. slavenska palatalizacija, ali zato u primjeru *Obřs* vidimo promjenu *a* > *o*. Takve primjere treba još dodatno proučiti.

4. Nekoliko napomena o dalmatskom vokalizmu u doba prvih romansko-slavenskih dodira na Jadranu

Razumije se da nije bez važnosti za pitanje kojim se ovdje bavimo kako je izgledao vokalizam ranog dalmatskog. U romanistici je uvriježen stav da dalmatski vokalizam slijedi tzv. »panromanski heptavokalni model«, poznat još i kao »vulgarnolatinski« i kao »italski kvalitativni«. Razvoj toga sustava od latinskog kvantitativnog sustava do romanskog sustava u kojem je defonologizirana vokalska kvantiteta, a fonologizirana kvaliteta (apertura) prikazuje ovako:

²⁴ Vidi bilješku br. 8.

– u naglašenom slogu (prema Sánchez Miret 2001:376)

Ī	Ĭ	Ē	Ĕ	Ā	Ǻ	Ŏ	Ō	Ŭ	Ū
i	e		ɛ	a		ɔ	e		u

– u nenaglašenom slogu (prema Sánchez Miret 2001:431)

Ī	Ĭ	Ē	Ĕ	Ā	Ǻ	Ŏ	Ō	Ŭ	Ū
i	e			a		o			u

Napomena: U nastavku ćemo za zatvoreno *e* i *o* na mjestu simbola IPA [e] i [o] koristiti tradicionalne [ɛ] i [ɔ].

U veljotskom (krčkoromanskom), najbolje poznatu dalmatoromanskom idiomu, ima izoliranih primjera za ũ > [u] u zatvorenom slogu (BUCCA > *buka*), što predstavlja paralele u s rumunjskim vokalizmom i vokalizmom romanskih elemenata u albanskom. Većina romanista ne prihvaća to kao dokaz da je velarna strana dalmatskog vokalizma u prvo vrijeme bila identična velarnoj strani rumunjskog vokalizma (usp. Windisch 1998:919, Holzer 2007:34, bilj. 14).

Ostavljajući po strani buduće diftongacije, od procesa koji su temeljito preoblikovali dalmatski vokalizam valja istaknuti palatalizaciju [u] > [ü]²⁵, uslijed koje bi npr. LŪNA u prvo vrijeme dalo *[lūna], a kasnije [loina]. Taj je proces potvrđen samo za veljotski, na temelju uvjerljive rekonstrukcije, i o tome u romanistici nema spora. Za raguzejski nema potvrda (usp. npr. Muljačić 1999:17), ali ima za labeatski (zvan i »albanoromanski«) jer albanski romanizmi pokazuju [ü] (id.). Spomenuti se proces po Muljačiću događao »na razmeđu 8. i 9. st.« (2003:289–290), ali on ga je, kao i Lausberg, vezivao uz utjecaj latinskog izgovora dvojezičnih Grka, koji su grčki fonem /ü/ zadržali, čini se, sve do 10./11. st. (vidi gore). No ta palatalizacija [u] > [ü] mogla je u dalmatskom biti i autohton proces, i to vjerojatno stariji od 8./9. st. U svakom slučaju, postojanje dalmatskoga *ü moglo bi biti od potencijalnog značenja i za odraz grč. *v* (koje je moglo zadržati vrijednost [ü] sve do kraja prvog tisućljeća). No, kako pri našem, tako i pri Muljačićevu prijedlogu, otvara se pitanje na koje možemo odgovoriti samo zajedničkim naporima slavista i romanista: je li [i] u hrv. *Omšalj* refleks dalmatskog [u] ili [ü], a isto važi i za mnoge druge toponime i dalmatizme u općem leksiku. Jesu li parovi tipa *Palit/Poljud* ili *Košljin/Kašjum* koji zbnunjuju

²⁵ Otkada se u romanistici uvriježilo korištenje IPA sustava, taj se fonem bilježi znakom [y].

i slaviste i romaniste (usp. npr. Tekavčić 1976:43) u vezi s tim problemom i može li se to povezati s hrv. *u* na mjestu grč. *v* u grecizmima koji su prošli kroz romanski filter? U svakom slučaju, ostaje nesigurno je li do toga procesa došlo na cijeloj istočnojadranskoj obali, odnosno čini se da barem u južnoj Dalmaciji nije.

Muljačić je u brojnim radovima (usp. npr. Muljačić 1999:14–16) iznio pretpostavku da je na Krku slavenski adstrat utjecao na veljotski tako da su se u veljotskom /i/ i (zatvoreno) [ɛ] stopili u [i], a (zatvoreno) [ɔ] dalo [u], ali nakon što je prvo [u] dalo [ü]. Nažalost, valjana rasprava u romanistici o tome je Muljačićevu prijedlogu izostala jer ga mnogi romanisti jednostavno ignoriraju. Holzer naglašeno (zatvoreno) [ɔ] > [u] smatra autohtonim dalmatoromanskim procesom (2007:39), u čemu mu se pridružujemo, te ga smješta u razdoblje nakon doseljenja Slavena, što znači da nije potvrđen u najstarijim hrvatskim romanizmima. Nasuprot tome, na proces naglašeno (zatvoreno) [ɛ] > [i] gleda se kao na slavensku supstituciju (usp. Holzer 2007:44) potvrđenu već od najranijih posuđenica, iako epigrafski materijal upućuje na mogućnost da je riječ o autohtonoj romanskoj pojavi (usp. Skok 1915:12–13). Treba reći i da u veljotskom naglašeni [i] i [ɛ] u konačnici u otvorenom slogu daju isti rezultat ([ai]), što Muljačić pripisuje njihovu stapanju (pod slavenskim utjecajem) (1999:15).

Pretpostavljenoj ranoj diftongaciji [ɛ] i [ɔ], kao ni pretpostavljenoj ranoj fuziji [a] i [ɔ], što su procesi potvrđeni tek na veljotskom materijalu iz 19. st. ili rekonstruirani na temelju toga materijala, nema traga u hrv. posuđenicama (npr. MACĒRIA > *mocira*, RÖTŪLUS > hrv. *roklo*, CACARIA > *kokara*), radi čega držimo da nije riječ o tako ranim pojavama.²⁶ U otvorenoj naglašenoj penultimi [ɛ] i [ɔ] su se produljili, a time i zatvorili (u [ɛ], odnosno [ɔ]?), negdje do 600. god., kako se vidi iz hrv. posuđenica (gdje se nisu produljili, daju *v*, odnosno *ʋ*).²⁷

U ovom kratkom pregledu nije moguće ulaziti u sve probleme još uvijek nejasnih ranih stadija dalmatskoga vokalizma, no sažimljući sve argumente, držimo da se za dalmatski za razdoblje neposredno nakon prvih romansko-slavenskih jezičnih dodira može rekonstruirati ovakav vokalizam (3. red):²⁸

²⁶ Različiti autori, npr. Hadlich (1965) i Zamboni (1976), smještali su te procese u razdoblje između 6. i 9. st.

²⁷ Usp. Holzer 2007:34–35. Guberina (1960) smatra da su se u veljotskom [ɛ] i [ɔ] vrlo rano u otvorenom slogu zatvorili sve do stadija [i], [u].

²⁸ U 3. redu nismo rezultate *ō*, *ū* i *ū* spojili u istu kućicu jer se u veljotskom oni razlikuju: *ō* i *ū* u otvorenom slogu daju [au], dok *ū* daje [oi] (ili po Muljačiću [jo]).

Ī	Ī	Ē	Ĕ	Ā	Ǻ	Ŏ	Ō	Ū	Ū	latinski kvantitativni sustav
i	ē	ε	a	ɔ	o	u	romanski kvalitativni sustav (uključuje dalmatski)			
i		ε, e	a	ɔ, o	u	u, ü	dalmatski vokalizam oko 750.			

Za nenaglašene nedočetne vokale teško je reći što suvislije od onoga što je već prikazano u shemi tzv. »kvalitativnog italskog sustava« za nenaglašene vokale. Po tome što su u hrvatskim romanizmima svi osim [a] tretirani kao poluglasi, vidi se da su svi na palatalnoj osi prešli u [i], a na velarnoj u [u]. Je li pritom riječ o romanskom razvoju ili o slavenskim supstytucijama (usp. Holzer 2007:44–45), teško je reći.

Primjenjujući to na naše grecizme u kojima *v* > [u], može se reći da je u njima *v* u lokalni latinski primano kao lat. ū, da je, kao takvo uslijed kolapsa latinske vokalne kvantitete prešlo u [o] te da je u prvoj fazi daljnje diferencijacije dalmatskog vokalizma prešlo u [u].

5. Zaključak

Za zaključak možemo poduprijeti Skokovo i Vinjino stajalište da su hrvatski jadranski grecizmi u hrvatske obalne i otočne govore ušli posredstvom dalmatskog. No, držimo da su ti grecizmi većinom već bili dijelom (vulgarno)latinskoga (regionalnog) leksičkog fonda te da ih je kao takve dalmatski naslijedio, a ne preuzeo izravno iz grčkog. Većina naših grecizama u kojima *v* > [u] potvrđeni su u barem jednom od romanskih jezika.

Kako već rekosmo, u najranijim je latinskim posuđenicama iz grčkoga (poput *thunnus* ili *cubus*) grč. *v* zamjenjivano lat. *u*. Takvo se *u* onda u romanskim jezicima dalje (i u posuđenicama iz romanskih jezika) ponašalo kao i svako drugo lat. *u*. Međutim, u dijelovima latinskoga govornoga područja koji su bili pod jačim utjecajem grčkoga adstrata i supstrata (kao dijelovi Dalmacije ili južna Italija) valja računati i na grecizme koji su ušli samo u regionalne latinske varijante. U takvim primjerima opet možemo naići na neke primjere gdje nalazimo romansko *u* na mjestu grčkoga *v* – u Hrvatskoj, jasno, posredno, u hrvatskim dalmatizmima, drugdje izravno u lokalnim romanskim dijalektima. U takvim je primjerima ili riječ o posuđenicama u kojima je grč. [ü] zamjenjivano lat. *u* ili je riječ o tome da su dotični grč. dijalekti imali [u] koje je onda, logično, posuđivano kao romansko [u]. S obzirom na to da je grčki, čini se, zadržao izgovor [ü] sve do kraja prvog tisućljeća, teoretski je grč. [ü] moglo biti zamjenjivano (regio-

nalnim) latinskim/romanskim [u] i dosta kasno, iako bi to bilo u protivnosti prema općim trendovima u latinskom, gdje se s početkom nove ere <y> počinje izjednačavati s <i>, a u posuđenicama prema grč. *v* dolazi već i <i> (vidi gore). Bitnu je ulogu mogao odigrati i dalmatski razvoj *u > *ü (vidi gore) jer bi lokalna romanska zamjena grč. [ü] svojim [ü] bila očekivana, a onda je to romansko [ü] u kasnijim posuđenicama u hrv. moglo davati i slav. *i* i slav. *u*.

Riječi u kojima nalazimo hrv. *u* na mjestu grč. *v* nema puno i to nije čudno. Osim što ne možemo očekivati da takvih posuđenica s grč. *v* ima puno, moguće je da su takve riječi morale biti u latinski (> dalmatski) biti posuđene dovoljno rano da bi imale *u* (jer je upitno koliko je grč. [ü] poslije u latinskom, ili latinskim regionalnim varijetetima, moglo davati [u], iako to nije isključeno), a iz dalmatskoga u hrv. dovoljno kasno da bi zadržale to *u*. Da su u slavenski posuđene ranije, to bi *u* bilo zamijenjeno slav. *ъ koji bi u hrv. ili nestao ili dao *a*. Kako bi *i* (od grčkoga [ü] ili eventualno kasnijega [i]) dalo slav. *ъ koje se stapa s *ъ i također nestaje ili daje *a*, u takvim ranim posuđenicama ne bismo mogli vidjeti je li riječ o *i ili *u u dalmatskom (vidi npr. gore za primjere poput *vrpalj*), osim eventualno prema provedbi druge slav. palatalizacije ispred njih ako je riječ o doista najstarijim posuđenicama. Iako je teško reći kojim točno putem dolazi do toga da na mjestu grč. *v* dobivamo hrv. *u* u primjerima koji vjerojatno nisu stari latinski grecizmi (među kojima je najuvjerljivija riječ *gruj*), takvih primjera ima i moguće je da je u nekima od njih riječ o lokalnim latinskim/romanskim grecizmima u čijem je razvoju, koji je u konačnici doveo do hrv. *u*, više stvari moglo odigrati ulogu (primjerice postojanje arhaičnog grč. [u] na Jadranu ili dalmatskog [ü]).

Pokrate

abruc. — abruceški; ar. — arapski; fr. — francuski; grč. — grčki; hrv. — hrvatski; kalabr. — kalabreški; kapid. — kapidaneški sardski; kat. — katalonski; korz. — korzički; log. — logudoreškiki sardski; mlet. — mletački; mol. — moliški (i mol. hrv. — moliški hrvatski); okc. — okcitanski; port. — portugalski; rom. — romanski; rum. — rumunjski; salent. — salentinski; sic. — sicilijanski; starofr. — starofrancuski; srp. — srpski; šp. — španjolski; tal. — talijanski; top. — toponim; velj. — veljotski (krčkoromanski)

Literatura

- Allen, Sydney W. 1968. *Vox Graeca. A guide to the pronunciation of classical Greek*. Cambridge.
- Allen, Sydney W. 1978². *Vox Latina. A guide to the pronunciation of classical Latin*. Cambridge.
- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Sv. 1–97 [dijelovi I–XXIII]. Zagreb, 1881–1976.
- Bartoněk, Antonín. 1966. *Development of the long-vowel system in ancient Greek Dialects*. Prague.
- Čače, Slobodan. 1993–1994. Prilozi raspravi o osnivanju grčkih naseobina na Jadranu u 4. stoljeću p.n.e. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 33 (20), 33–54.
- ČDR = Hraste, Mate; Šimunović, Petar. 1979. *Čakavisch-Deutsches Lexikon. Teil I*. Köln — Wien.
- DEDI = Cortelazzo, Manlio; Marcato, Carla. 1992. *Dizionario etimologico dei dialetti italiani*. Torino.
- Dietrich, Wolf. 1998. Griechisch und Romanisch. U: Holtus, Günter; Metzeltin, Michael; Schmitt, Christian (ur.). *Lexikon der Romanistischen Linguistik. Vol. VII. Kontakt, Migration und Kunstsprachen. Kontrastivität, Klassifikation und Typologie*, Tübingen. 121–134.
- ERHSJ = Skok, Petar. 1971–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika* [uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke, surađivao u predradnjama i priredio za tisak Valentin Putanec, I. A–J, 1971; II. K–poni, 1972; III. poni–Z, 1973; IV. Kazala, 1974]. Zagreb.
- Fanciullo, Franco. 2002. La Puglia. II. Descrizione dialettale. U: Cortelazzo, Manlio; Marcato, Carla; De Blasi, Nicola; Clivio, Ginarenzo P. *I dia-*

- letti italiani. Storia, struttura, uso.* Torino. 679—756.
- Gramot, Maurice. 1948. *Phonétique du Grec Ancien.* Lyon.
- Guberina, Petar. 1960. La diphtongaison vegliote est-elle une diphtongaison romane? *Atti dell'VIII Congresso internazionale di studi romanzi. Firenze 1956.* Firenze. 537—548.
- Hadlich, Roger L. 1965. *The Phonological History of Vegliote.* Chapel Hill.
- Holzer, Georg. 2007. *Historische Grammatik des Kroatischen. Einleitung und Lautgeschichte der Standardsprache.* Frankfurt am Main et al.
- JaFa = Vinja, Vojmir. 1986. *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva.* Sv. I—II, Zagreb — Split.
- JE = Vinja, Vojmir. 1998-2004. *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku* [I. A—H, 1998; II. I—Pa, 2003; III. Pe—Ž, 2004]. Zagreb.
- Kahane, Henry; Kahane, Renée. 1967. Greek in Southern Italy. *Romance Philology*, XX/4, 401—435.
- Kahane, Henry; Kahane, Renée. 1970-1976. Abendland und Byzanz: Sprache. U: Wirth, Peter (ur.). *Reallexikon der Byzantinistik.* Sv. I/4—6. Amsterdam. 345—640.
- Kapović, Mate. 2005. The Development of Proto-Slavic Quantity (from Proto-Slavic to Modern Slavic Languages). *Wiener Slavistisches Jahrbuch* 51, 73—111.
- Kapović, Mate. 2008a. *Uvod u indoeuropsku lingvistiku. Pregled jezika i pored-bena fonologija.* Zagreb.
- Kapović, Mate. 2008b. Razvoj hrvatske akcentuacije. *Filologija* 51, 1—39.
- Karvounis, Christos et alii. 2002. Griechisch (Altgriechisch, Mitteltgriechisch, Neugriechisch). U: Okuka, Miloš (ur.). *Wieser Enzyklopädie der eruopäischen Ostens, Bd. 10. Lexikon der Sprachen des europäisohen Ostens.* Klagenfurt. 21—46.
- Knobloch, Johann. 1996. Adstrate des Lateins. U: Holtus, Günter; Metzeltin, Michael; Schmitt, Christian (ur.). *Lexikon der Romanistischen Linguistik. Vol. II, 1. Latein und Romanisch. Historisch-vergleichende Grammatik der romanischen Sprachen.* Tübingen. 31—44.
- Kramer, Johannes. 1983. Der kaiserzeitliche griechisch-lateinische Sprachbund. *Balkanologische Veröffentlichungen* 8, 115—131.
- Lausberg, Heinrich. 1967. *Romanische Sprachwissenschaft. II. Konsonantismus* [Zweite, durchgesehene Auflage]. Berlin.
- Lausberg, Heinrich. 1969. *Romanische Sprachwissenschaft. I. Einleitung und Vokalismus* [Dritte, durchgesehene Auflage]. Berlin.

- Mihăescu, Haralambie. 1993. *La romanité dans le sud-est de l'Europe*. București.
- LGII = Rohlfs, Gerhard. 1964. *Lexicon Graecanicum Italiae Inferioris*. Wörterbuch der untenitalienischen Gräzität [2. erweiterte und völlig neubearbeitete Auflage]. Tübingen.
- REW = Meyer-Lübke, Wilhelm. 1935. *Romanisches etymologisches Wörterbuch* [3. vollständig neubearbeitete Auflage]. Heidelberg.
- Rohlfs, Gerhard. 1952: *An den Quellen der romanischen Sprachen*. *Vermischte Beiträge zur romanischen Sprachgeschichte und Volkskunde (mit 9 Karten im Text)*, Max Niemeyer Verlag, Halle (Saale).
- Muljačić, Žarko. 1974: Dalmatico, veneziano e slavo. U: *Venezia e il Levante fino a secolo XV. Atti del I Convegno internazionale di storia della civiltà veneziana promosso e organizzato dalla Fondazione Giorgio Cini (Venezia, 1–5 giugno 1968), vol. 2: Arte, letteratura, linguistica*. Firenze. 269–281.
- Muljačić, Žarko. 1995: Il dalmatico. U: Holtus, Günter; Metzeltin, Michael; Schmitt, Christian (ur.). *Lexikon der Romanistischen Linguistik*. Vol. II, 2. *Die einzelnen romanischen Sprachen und Sprachgebiete vom Mittelalter bis zur Renaissance*. Tübingen. 32–42.
- Muljačić, Žarko. 1999. Dalmatski. *Fluminensia* 11/1-2, 1–30.
- Muljačić, Žarko. 2002. Efemerni krčkoromanski (veljotski) fonem /y/. *Govor* XX/1-2, 289–294.
- Palmer, Leonard R. 1980. *The Greek Language*. Norman (Oklahoma).
- Pernot, Hubert. 1934. *Introduction a l'étude du dialecte tsakonien*. Paris.
- Rensch, Karl-Heinz. 1964. *Beiträge zur Kenntnis nordkalabrischer Mundarten*. Münster Westfalen.
- Rix, Helmut. 1992. *Historische Grammatik des Griechischen. Laut- und Formenlehre*. Darmstadt.
- Sánchez Miret, Fernando. 2001. *Proyecto de gramática histórica y comparada de las lenguas romances. I-II*. München.
- Sihler, Andrew. 1995. *New Comparative Grammar of Greek and Latin*. New York – Oxford.
- Skok, Petar. 1915. *Pojave vulgarno-latinskoga jezika na natpisima rimske provincije Dalmacije (sa 16 slika)*. Zagreb.
- Skok, Petar. 1950. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima. Toponomastička ispitivanja*. Zagreb.
- Skok, Petar. 1955. Sur l'élément grec de l'ancien dalmate. *Revue de Linguistique Romane* 19, 227–230.

- Suić, Mate. 2003. *Antički grad na istočnom Jadranu* [2. izmijenjeno i dopunje-
no izdanje]. Zagreb.
- Tekavčić, Pavao. 1976. O kriterijima klasifikacije i regionalne stratifikaci-
je jugoslavenskog romanstva u svjetlu toponomastike. *Onomastica jugo-
slavica* 6, 35–56.
- Thumb, Albert. 1932. *Handbuch der griechischen dialekte*. Erster Teil. Zweite
erweiterte Auflage von E. Kieckers. Heidelberg.
- Vajs, Nada. 1994. Iz jadranske fitonomije. *Folia onomastica croatica* 3, 123–
132.
- VDS = Rohlfs, Gerhard. 1956-1961. *Vocabolario dei dialetti salentini* [I. A–M,
1956; II N–Z, 1956; III. Supplemento, 1961]. München.
- Vinja, Vojmir. 1967. Le Grec et le Dalmate. *Zeitschrift für Balkanologie* V/2,
203–223.
- Vuletić, Nikola. 2007. *Dalmatska leksička geografija. Talasozoonimi* [doktorska
disertacija obranjena 2007. na Sveučilištu u Zadru].
- Wachter, Rudolf. 2001. *Non-Attic Greek Vase Inscriptions*. New York.
- Wagner, Max Leopold. 2001 [1950]. *La lingua sarda. Storia, spirito e forma*.
Nuoro.
- Windisch, Rudolf. 1998. Die historische Klassifikation der Romania II. Bal-
kanromanisch. U: Holtus, Günter; Metzeltin, Michael; Schmitt, Christi-
an (ur.). *Lexikon der Romanistischen Linguistik. Vol. VII. Kontakt, Migrati-
on und Kunstsprachen. Kontrastivität, Klassifikation und Typologie*. Tübin-
gen. 907–937.
- Zamboni, Alberto. 1976. Note linguistiche dalmatiche. *SDSP. Sezione Vene-
ta. Atti della tornata di studio nel cinquantesimo anniversario della fondazio-
ne in Zara*, 9–66.

Les reflets de *v* dans les « grecismes dalmates » du croate

Résumé

Ce travail traite des reflets de la voyelle *v* dans les mots grecs passés en croate par l'intermédiaire du dalmate, ainsi que des problèmes d'évolution de cette voyelle par rapport à ses reflets latins, romans et croates. Une tentative d'explication des cas où la voyelle grecque *v* ([ü] du grec classique) est rendue par *u* croate est confrontée aux cas avec d'autres reflets (voyelle *a* dite instable du croate, issue de l'ancienne voyelle réduite, et *i*): les mots où *v* est rendu par *u* présentent probablement une couche d'emprunts plus récente. Les auteurs considèrent aussi une possible influence du grec dorique des colonies grecques en Dalmatie, qui garda une prononciation archaïque de *v* comme [u]. En relation avec la question générale de l'influence grecque sur le dalmate, ce travail traite aussi brièvement de la première phase d'évolution du vocalisme dalmate.

Ključne riječi: dalmatski, hrvatski, grčki, latinski, romanski, vokalizam, grecizmi
Key words: Dalmatian, Croatian, Greek, Latin, Romance, vocalism, grecisms

